
MARTA MOLINA

DEL CONSOL A LA NOVIOLÈNCIA

JAVIER SICILIA,
el poeta que va despertar Mèxic

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

#14

Aquest llibre ha estat editat en PDF i ePub seguint criteris de sostenibilitat.

Els llibres de la col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia» volen ser, sobretot, un suport útil per a les persones que, amb diferents graus d'implicació, se senten compromeses amb el treball per la pau. Amb aquesta col·lecció volem posar a l'abast del públic llibres curts, clars i pràctics, llibres que proporcionin tant una visió crítica de les relacions internacionals i els conflictes en el món actual com orientacions i guies per a l'activisme en favor de la pau i la justícia; tot un repte que esperem assolir posant a mans dels lectors i les lectores les traduccions d'obres de reconeguda qualitat i també de producció pròpia.

Aquesta col·lecció està codirigida per Tica Font, Rafael Grasa i Elena Grau.

© Marta Molina, 2015

© Institut Català Internacional per la Pau, 2015

© Foto Javier Sicilia: Isolda Osorio, 2012

Títol original: *Del consol a la noviolència. Javier Sicilia, el poeta que va despertar Mèxic*

Autora: Marta Molina

Disseny gràfic: Arianne Faber

Maquetació: Arianne Faber

Realització editorial: líniazero edicions

Col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia»

Institut Català Internacional per la Pau

C. Tapineria, 10, 3ª planta

08002 Barcelona

www.icip.cat

Aquesta obra està sota una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons. Per veure'n una còpia visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/>.

Es permet la còpia, distribució i reproducció d'aquesta obra sempre que sigui sense ànim de lucre, se n'acrediti l'autoria i es mantingui la nota de llicència.

Aquest llibre està dedicat als familiars dels assassinats
i desapareguts a Mèxic.

A la memòria de Juanelo,
assassinat el 28 de març de 2011.

SUMARI

Agraïments	7	9. El diàleg i la noviolència	64
Sobre l'autora: el camí de l'esperança, per José Gil Olmos	8	El president de cara a la nació	64
Introducció: l'horror	10	10. Primera peregrinació: el poeta segons els seus amics	70
Peregrinar als orígens	14	La poètica de l'acció	73
1. <i>¡Estamos hasta la madre!</i>	17	L' <i>ahimsa</i> i els poetes per recuperar un Mèxic destruït	74
2. Tornar la dignitat al país	23	Poeta i lluitador social	76
3. La primera marxa: trencar amb la por	29	11. Les lliçons del sud	84
No són xifres, tenen nom	31	Deixar el consol per fer la pau	84
Si els governants no són eficients, «que se'n vagin»	32	Las Abejas de Acteal. Una lliçó de noviolència	86
4. Aprendre a caminar de nou	36	12. Segon diàleg, una llei de trànsit i el vot en blanc	90
5. I el silenci es convertí en poesia i Mèxic va escoltar	42	13. Els veïns del nord	94
6. La marxa del dolor	46	14. Segona peregrinació: conversa amb Sicília. La noviolència,	
7. El consol	52	l'Església i l'anarquisme	98
8. De víctimes a organitzadors	58	l'Església i el seu profund catolicisme	104
Organitzar-se per ser agents del canvi	60	Un home d'acció poètica	106
Formem exèrcits noviolents	62	15. L'Arca, el dol i els propers passos	110
		Annex 1: Els sis punts	120
		Annex 2: Transcripció del discurs pronunciat a Washington	
		el 10 de setembre de 2012	126

Javier Sicilia (© Isolda Osorio, 2012)

AGRAÏMENTS

Als pares de Juanelo, María Ortega i Javier Sicilia, i a la família del Moviment per la Pau a Mèxic.

A la comunitat de l'Arche de Saint-Antoine-l'Abbaye per deixar-me finalitzar aquest llibre en un espai on es viu i s'aprèn la noviolència.

A Nepomuceno Moreno, pare que buscava el seu fill, assassinat a Hermosillo, Sonora, el 28 de novembre de 2011.

A Manuelito, sobrevivent de la massacre d'Acteal, guardià de la memòria, mort el 10 de novembre de 2012.

A la meva germana Judith Molina, per acompanyar-me sempre, encara que em trobi a quilòmetres de distància.

SOBRE L'AUTORA: EL CAMÍ DE L'ESPERANÇA

Marta Molina va arribar a Mèxic a mitjans del 2011, quan tot just naixia el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, creat pel poeta Javier Sicilia després de l'assassinat del seu jove fill Juan Francisco a mans d'un grup del crim organitzat.

Reportera independent especialitzada en moviments socials, la Marta venia de Palestina, Brasil i de la seva terra Catalunya quan va començar a recollir les històries de les víctimes de la guerra contra el narcotràfic declarada pel govern mexicà, i es va quedar per acompanyar les famílies en dol en la seva demanda de justícia. Durant dos anys va recórrer milers de quilòmetres per tot Mèxic amb el grup de periodistes que van informar de les històries de les víctimes en les dues caravanes que va organitzar el Movimiento por la Paz.

Sensible al dolor d'aquells que pateixen la mort o desaparició dels seus éssers estimats, en aquest peregrinar va teixir les històries de cadascuna de les víctimes per mostrar-les a la comunitat internacional a través de les seves col·laboracions en mitjans independents de diferents països i en diferents llengües.

Equipada amb la seva vella càmera fotogràfica i la seva gravadora, amb les empremtes dels seus incessants viatges, Marta Molina no només va recollir les històries de les víctimes, sinó que també els va oferir el seu recolzament i l'experiència adquirida en el camí, sempre amb la idea que el periodisme té en la seva essència una responsabilitat social. Va ser en aquests camins dolorosos on va conèixer Javier Sicilia, un poeta que des de feia anys s'havia identificat amb la filosofia de la resistència civil pacífica de Mahatma Gandhi i Lanza del Vasto, fet que el va ajudar a suportar el dol propi i el de les famílies que, com ell, havien perdut fills, marits, cosins, oncles, pares o amics en aquesta espiral de violència en què el número de morts i desapareguts sobrepassa els 100.000.

Sicilia ja havia participat en alguns moviments ecologistes i de defensa dels drets humans, però sense ser-ne el protagonista principal com ho ha sigut en el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, el moviment més ampli i nombrós de víctimes de la violència generada a Mèxic en les dues últimes dècades.

Com a poeta, Sicilia va saber captar les paraules precises per arribar al cor d'una societat que s'ha anat acostumant a la violència. Va cridar a la guerra com una ignomínia, i a la pau com l'esperança. En paraules de Gandhi, va recordar que no hi ha camí per a la pau, sinó que la pau és el camí.

La Marta va saber entendre la importància d'aquest moviment de resistència civil pacífica per un país enfonsat en el dolor i la desesperança. Va parlar d'això amb tothom, amb els familiars de les víctimes i amb tots aquells disposats a escoltar. Va ser en una d'aquestes converses quan vam compartir una idea, una il·lusió: que enmig de la tragèdia no s'ha d'esperar que arribi sola l'esperança, sinó que s'ha de treballar per construir-la com es fa amb els camins o els ciments d'una nova casa, d'una nova societat.

Sí, aquesta és la feina que Marta Molina ha fet a Mèxic com a periodista: ajudar a entendre que l'esperança es construeix a poc a poc, des de la resistència civil pacífica i perdent la por.

JOSÉ GIL OLMOS, reporter de la revista mexicana *Proceso*.
17 d'octubre de 2014. Ciutat de Mèxic.

Introducció: l'horror

Som a finals de l'any 2014. Fa 43 dies que a l'estat de Guerrero, a Mèxic, han desaparegut 43 persones. Són estudiants d'una escola Normal Rural del poble d'Ayotzinapa i van ser detinguts el 26 de setembre per la policia local després d'una manifestació en defensa de la pervivència de la seva escola, en contra d'una educació mercantilitzada, i durant la qual recollien diners per realitzar una acció de memòria pels estudiants assassinats a Tlatelolco l'any 1968. El saldo, sis persones mortes i 43 detinguts-desapareguts.

A Mèxic i arreu del món, l'estat de Guerrero s'ha convertit en un clar exemple dels horrors de la mal anomenada guerra contra les drogues, de la corrupció i de la violència generalitzada a tots els nivells de govern. Va ser l'alcalde de la ciutat d'Iguala (Guerrero), José Luis Abarca, qui va ordenar a la policia la detenció d'un grup d'estudiants que es manifestaven. Es creu que va pensar que els estudiants planejaven fer una altra manifestació en un esdeveniment públic que celebrava la seva dona, i no volia que el boicotejessin. Tot seguit, la policia local va matar sis estudiants i, suposadament, en va entregar 43 a una banda criminal local. Els vincles de l'alcalde amb el crim organitzat han estat àmpliament documentats i actualment es troba en un penal de màxima seguretat acusat de ser l'autor intel·lectual de la desaparició dels estudiants. Això és Mèxic.

S'han trobat múltiples fosses comunes a la regió; es rumorejava que cada una d'elles contenia els cossos dels estudiants, i després s'ha descobert que contenien cossos sense identificar de les morts provocades per una guerra contra les drogues imposada pels Estats Units. I si no són els estudiants, qui són? Des d'aleshores, s'han dut a terme a Mèxic i arreu del món marxes i protestes massives per exigir que els 43 estudiants apa-

reguin, tot i que les possibilitats que segueixin vius cada vegada són més reduïdes. Això també és Mèxic.

Ahir, el procurador general de la República, Jesús Murillo Karam, deia en conferència de premsa que les 43 persones havien estat presumptament incinerades i les seves restes, llençades al riu Cocula i trobades a l'abocador del municipi de Cocula, s'enviarien a una universitat a Àustria per ser analitzades, tot i que «el procés serà llarg, pel seu alt grau de calcinació, que dificultarà l'extracció de l'ADN perquè siguin identificades». Així és Mèxic.

Karam va acabar la seva conferència de premsa amb un «Ya me cansé», frase que va indignar absolutament no només els pares dels 43 desapareguts, sinó totes les víctimes de la violència a Mèxic que, un cop més, estan sortint al carrer per denunciar les atrocitats comeses en un país on el subsòl és ple de fosses amb cossos sense identificar.

Més de 100.000 mexicans han estat assassinats des de la intensificació de la guerra contra les drogues el 2006 (amb Felipe Calderón a la presidència), i desenes de milers més segueixen desapareguts. Desgraciadament, molts s'han acostumat a les històries de violència, a veure cossos decapitats que pengen de ponts, als narcomissatges i a les narcofosses, però també a la narcopolítica i a la corrupció dels seus governants, extremament col·ludits amb el crim organitzat.

En el cas d'Ayotzinapa, els mexicans s'han tornat a despertar i intenten tornar a organitzar-se per denunciar que l'Estat és el culpable de la desaparició de 43 persones i de 30.000 més, culpable de juvenicidi, que Ayotzinapa és un crim d'estat, com ho és la massacre de 45 indígenes maies tzotzils a Acteal (Chiapas) el 1997, com ho és l'assassinat d'estudiants a Tlatelolco (Ciutat de Mèxic) el 1968. Per això, ara, un cop més, els mexicans i mexicanes exigeixen a l'actual president del país, Enrique Peña Nieto (PRI, Partido Revolucionario Institucional), i a tots els funcionaris de tots els nivells de govern, que renunciïn al seu càrrec.

La indignació de finals de 2014, l'ànim de lluita a les manifestacions pels 43 desapareguts, les llàgrimes vessades després de les notícies de les

suposades cendres de 43 joves, també és Mèxic. És un Mèxic que està perdent la por, que està mirant l'horror de cara i que està treballant el dolor per convertir-lo en acció. És un Mèxic que s'està organitzant com ho va voler fer ara fa tres anys amb el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad (MPJD), que va començar a despertar el país en contra de la violència i la guerra sota el crit de «Ja n'hi ha prou!».

En aquest Mèxic de l'horror, part de la ciutadania que ha sortit al carrer sap que l'Estat actual no serveix i que cal canviar-lo a través de mètodes noviolents, i no pas donant una resposta encara més violenta, a través de l'organització de les víctimes de tots els estats del país. Però, com es perd la por enmig de l'horror, on els que manen són còmplices del crim organitzat, on els periodistes són o bé amenaçats i perseguits o bé comprats, on la ciutadania que s'organitza desapareix o és detinguda o assassinada? Els mexicans són esclaus de la por enmig de l'horror, però així i tot, molts morts després, segueixen lluitant.

Les mares i els pares que mai havien sortit a manifestar-se, avui no els queda més remei, perquè un dels 43 podria ser fill seu, perquè un dels 100.000 assassinats en els últims vuit anys podria ser la seva esposa, marit, pare, perquè qualsevol dels 150.000 desplaçats de guerra podrien ser ells mateixos, perquè un dels 30.000 desapareguts podria ser el seu nebot, perquè les cendres de l'abocador municipal i els cossos desfets i calcinats a les fosses comunes podrien ser els dels seus néts.

«Hem de tornar la dignitat a la nació», va dir el poeta Javier Sicilia a principis del mes d'abril de 2011. Feia poc més d'una setmana que havien assassinat el seu fill Juan Francisco Sicilia Ortega, Juanelo, de 24 anys, asfixiat en un cotxe.

Aquell dia, va deixar d'escriure poesia i va inspirar el moviment per la pau més gran a Mèxic en els últims temps; un moviment que fins avui està inspirant milions de mexicans a sortir al carrer amb el nom i les fotografies dels seus desapareguts i assassinats, a reclamar justícia per a les víctimes, a una refundació d'un Estat podrit i desfet i un teixit social absolutament estriat. Per què? Perquè un Estat que ignora on són més de

30.000 persones no pot ser un Estat. Perquè encara avui es persegueixen els líders indígenes que s'organitzen en contra de megaprojectes que els despullen de les seves terres i s'aniquila els qui no creuen en els governs imposats i lluiten per l'autonomia. Perquè encara avui es criminalitzen els joves que lluiten per una democràcia autèntica i contra els monopolis mediàtics (Televisa i TV Azteca). Perquè encara avui el govern qüestiona les policies comunitàries indígenes que organitzen la seva pròpia seguretat i sistema de justícia a falta de la que no els dona l'Estat.

A Mèxic, després de l'esclat de l'MPJD les víctimes del seu propi Estat estan començant a convertir-se en organitzadors, en activistes, en actors socials imprescindibles per acabar amb la violència i portar la pau al país. Inspirats en les lluites zapatistes per l'autonomia i la dignitat indígenes, inspirats en els #YoSoy132, inspirats en els moviments Occupy o 15-M, han perdut la por perquè ja els ho han pres tot. Volen un país en pau, amb justícia i amb dignitat.

Fa tres anys, Javier Sicilia convocava el país sencer a caminar per la pau. Ho van fer amb tres caravanes, una cap al nord, l'altra cap al sud, i l'última cap als Estats Units. Va ser l'inici de les reivindicacions ciutadanes en un Mèxic que es dessagna.

Durant aquests tres anys d'acompanyament periodístic a l'MPJD, hem entrevistat Javier i les víctimes de la guerra en múltiples ocasions, i hem volgut indagar en la figura d'un home clau en el procés de la pèrdua de la por, de la necessitat de construir el consol i de la conversió de les víctimes en activistes. Fins avui, moviments que han tingut lloc en els últims tres anys a Mèxic, des de les protestes pels 43 estudiants desapareguts i passant pel moviment YoSoy132, ens recorden la feina que ha fet l'MPJD i els seus integrants: convertir les víctimes en organitzadors, passar de l'horror al consol i del consol a la lluita noviolenta, i començar a sortir al carrer sense por, tot i les possibles represàlies en un context de guerra.

Barcelona, 8 de novembre de 2014.

Peregrinar als orígens

L'any 2011, a Mèxic, va sorgir el moviment més gran que s'oposava a la guerra contra les drogues al país. Un poeta, de nom Javier Sicilia, va despertar les víctimes que, com ell, havien perdut un fill, un marit, un germà o famílies senceres per culpa d'una guerra absurda. A ells s'hi van sumar els familiars dels desapareguts i tots els mexicans que volen la pau amb justícia i dignitat.

Però per què van respondre a la crida de Javier? Per què a la seva i no a la d'altres víctimes que també havien patit tragèdies com la d'ell? L'assassinat del fill de Sicilia fa que neixi un moviment. Però, com es va convertir una mobilització ciutadana en un moviment amb propostes concretes? Quin va ser el periple del Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad (MPJD) a Mèxic? I sobretot, qui són les persones que fins avui el sustenten i l'han fet seu? Com és que, a través d'un moviment, les víctimes de la guerra, les mares i pares dels assassinats o desapareguts, es converteixen en activistes?

Intentarem anar als orígens d'aquest poeta que un dia va sacsejar Mèxic i ho farem seguint el periple del Moviment, que va travessar el país de nord a sud en les seves Caravanes per la Pau, i els seus diàlegs amb el poder executiu. Per això fem el paral·lelisme amb l'obra de l'italià Lanza del Vasto, deixeble de Gandhi, que va escriure *Le Pèlerinage aux sources* quan va viatjar a l'Índia per conèixer Mohandas i per passar una temporada amb ell a l'escola de Wardha. Sicilia, deixeble de Lanza i de Gandhi, va posar per primera vegada en pràctica el que els seus referents li havien ensenyat a través dels llibres.

Aquesta peregrinació pel dolor de Mèxic ens servirà per entendre les arrels espirituals d'una persona que, potser sense saber-ho, estava prepa-

rat per iniciar una lluita no violenta al costat de les víctimes de la guerra. Llegint-lo, escoltant-lo i a través de les entrevistes, sentirem ressonar la veu profunda de Javier.

Volem descobrir d'on ve Javier Sicilia, el poeta que va commoure la societat civil mexicana i va unir els familiars de les víctimes per posar nom i cognoms als morts i als desapareguts d'una guerra innombrable. Volem saber quin ha estat el seu paper en els últims tres anys i com va començar a inspirar el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad (MPJD).

Al llarg d'aquestes pàgines anirem explicant el rerefons de les mobilitzacions en contra de la guerra a Mèxic, amb fragments de vuit entrevistes fetes amb profunditat a Javier Sicilia entre 2011 i 2014. Algunes a casa seva, a Cuernavaca, en moments clau del Moviment. D'altres a Ciutat de Mèxic, a casa del padrí de Juanelo, Jorge González de León, també poeta i editor, a qui agraeixo la predisposició per ajudar sempre a entendre les reaccions, accions i pensaments de Sicilia. Les entrevistes, fetes en diferents moments, ens faran anar endavant i enrere en el temps cronològic, però no en el devenir del Moviment ni en el pensament de Sicilia. També hi inserirem fragments de converses gravades amb Javier en les marxes per la pau que van tenir lloc a Mèxic entre 2011 i 2013, així com fragments d'articles o discursos pronunciats per ell a les places de cada ciutat on paraven les caravanes de l'MPJD a Mèxic i als Estats Units.

Hem seleccionat algunes cites d'articles escrits pel mateix Javier Sicilia abans de la seva tragèdia personal que ens ajuden a entendre la seva visió de Mèxic i els seus vincles amb la no violència.

Les entrevistes a Maria Ortega, la mare de Juanelo, i als amics més propers de Sicilia també són part essencial del llibre, així com el fet d'haver pogut concloure'l a la comunitat de l'Arca de França —un lloc on es viu i s'aprèn la no violència i per on va passar Javier als anys vuitanta amb la seva família, quan Juanelo tenia tan sols dos anys.

La revisió del material d'àudio gravat durant els últims tres anys, i la recerca i selecció d'articles d'interès converteixen aquest llibre en un intent d'abocar tota la informació que pugui ajudar a entendre com es construeix un moviment per la pau des d'una tragèdia, però també per què va ser Sicília qui va despertar un Mèxic amb set de justícia.

1. *¡Estamos hasta la madre!*¹

Todos los ciudadanos, en medio de esta guerra, somos Hombres sagrados en potencia.

En el antiguo derecho romano, recuerda Giorgio Agamben, existía una figura: el *homo sacer* (el hombre sagrado), cuyos crímenes el Estado no podía castigar, pero a quien cualquiera podía matar y quedar impune. Un ser que a la vez que estaba excluido de todos sus derechos civiles era sagrado en un sentido negativo.

El hombre desnudo y la guerra de Calderón. Javier Sicília, 27 de juny de 2010.
Revista *Proceso*.

8 de maig de l'any 2011. El Zócalo de Ciutat de Mèxic està absolutament inundat de persones. No es pot entrar per cap dels quatre carrers que des-emboquen a la plaça. La multitud mostra fotografies de rostres de desapareguts o assassinats i pancartes que diuen «ja n'hi ha prou, no més violència», «justícia per a les víctimes», «no més sang», «parem aquesta guerra».

Sorprèn que la manifestació sigui una amalgama de gent inclassificable: de totes les edats, joves amb banderes trostkistes, leninistes, anarquistes, marxistes, sindicalistes i altres «istes», estudiants de diverses universitats, però també homes i dones de mitjana edat, ben vestits, i empresaris reconeguts. També hi ha grups d'indígenes que han arribat a Ciutat de Mèxic des de pobles llunyans, com ara wixárikas provinents de regions properes a San Luis Potosí, maies tsotsils representants de l'organització Las Abejas de Acteal, de les muntanyes d'Altos de Chena-

1. N'estem fins al capdamunt!

ló (Chiapas), o membres del poble purhépecha de Cherán (Michoacán). Desenes de milers de persones al Zócalo manifestant-se en contra de la violència. El crit és unitari: «Parem aquesta guerra».

El dia anterior, el 7 de maig de 2011, l'EZLN (Ejército Zapatista de Liberación Nacional) havia convocat les seves bases per manifestar-se a la ciutat de San Cristóbal de Las Casas. Cuaranta mil zapatistes van sortir en absolut silenci amb pancartes en contra de la guerra a Mèxic, després de més de deu anys sense fer-ho. A tots els unia un lema: *¡Estamos hasta la madre!*, una expressió molt mexicana per expressar indignació. Indignació de què? Quina guerra volien parar? *Hasta la madre* de què? Qui va moure tota aquesta gent? De qui són els rostres de les fotografies que mostren els manifestants?

Aquestes eren algunes de les preguntes que em venien al cap des d'aquell Zócalo enorme on ja no hi cabia més dolor. Molt de sofriment concentrat en un espai de 200 metres per 200 metres. A l'escenari que hi ha situat davant del Templo Mayor, símbol del naixement d'una nació, les veus de les víctimes succeeixen a les dels poetes com si apel·lessin a la necessitat de refundar una nació ara destrossada per la violència i que, si es jutja pels milers de persones presents, cal que sigui refundada. Aquest poble invisible, humiliat i negat pels criminals i per l'Estat, desplega la seva paraula: *¡Estamos hasta la madre!*

S'aixecaven en contra de la guerra que va començar l'expresident del país, Felipe Calderón, l'any 2006 i que va deixar més de 80.000 morts, més de 30.000 desapareguts i més de 150.000 desplaçats durant el seu seixenni. Persones condemnades pel govern a seguir sent xifres i tractades com a «danys col·laterals», condemnades a ser oblidades, sense rostre i sense nom. Mentrestant, els seus familiars ho deixen tot per dedicar la vida a lluitar perquè es faci justícia, perquè apareguin vius o morts, perquè els assassinats no quedin impunes.

Val la pena recapitular per entendre el perquè de la guerra. L'1 de desembre de 2006, Felipe Calderón (PAN, Partido de Acción Nacional) arriba a la presidència de Mèxic enmig d'un fort qüestionament sobre la

seva legitimitat. Es comenta que les eleccions han estat fraudulentes. Per tal de legitimar-se decideix emprendre, auspiciat pel govern dels Estats Units –aleshores amb George Bush al capdavant–, una guerra contra el narcotràfic. Treu les forces armades al carrer i comença a desarticular els grans capos. La seva estratègia, lluny de controlar el flux de la droga, augmenta la criminalitat i la violació dels drets humans. Els exèrcits de sicaris que recluta el narcotràfic es converteixen, sense cap mena de control i sota la corrupció de bona part de l'Estat, en veritables cèl·lules criminals que van estenent al llarg del país la desaparició forçada, el segrest, l'extorsió, el tràfic de persones i el cobrament d'impostos (*cobro de piso*). L'exèrcit, la marina –en teoria al servei de la guerra i els estats d'excepció–, segresten, torturen i fan desaparèixer gent. I al mateix temps que creix el nombre de víctimes, creix també la seva criminalització.

Per a l'administració calderonista i la classe política són només xifres, gent que, literalment, va buscar-se la mort o la desaparició, criminals que es maten entre ells o «baixes col·laterals». Les persones que denuncien la desaparició d'un familiar en una procuradoria (instàncies judicials) són immediatament culpabilitzades, amenaçades i, de vegades, fins i tot mortes –com va ser el cas de Nepomuceno Moreno que buscava el seu fill Julio i que va ser assassinat el 28 de novembre de 2011, després d'haver acompanyat les dues Caravanes per la Pau de l'MPJD i un dels diàlegs que van mantenir amb el president. Fins avui, l'assassinat d'aquest pare, com la desaparició del seu fill, continuen impunes.

Tot i la lluita de les organitzacions de víctimes i d'actes d'immensa dignitat moral com el de Luz María Dávila, a Villas de Salvárcar, Ciudad Juárez –on van ser assassinats molts innocents, entre ells dos dels seus fills–, el govern ni tan sols s'immuta. Enmig de la guerra i de la balcanització del país, el poder s'erigeix sobre la mort, les fosses comunes, el menyspreu i la por.

L'anomenada *guerra contra el narco*, que pretén eliminar els càrtels de la droga al país, s'ha endut per davant la vida de milers de mexicans i ha provocat la desaparició i el desplaçament forçat de milers més. Una

guerra que va començar fins i tot abans de l'arribada de Calderón a la presidència i que continua avui amb Enrique Peña Nieto al seu lloc i amb el beneplàcit dels Estats Units, els veïns del nord i on es consumeixen les drogues que arriben de mans dels narcotraficants mexicans.

La guerra de Calderón que perseguia la pau, se ha velt una presencia constante de guerra o, mayor, una presencia constante de la parálisis y la contra-productividad que garantizan la impunidad. Bajo el pretexto de la Seguridad hay que vivir en el terror de encontrarse en medio de una balacera, de ser detenidos –como si estuviéramos en un estado de excepción– por el ejército, la policía, para demostrar nuestra condición de ciudadanos pacíficos, de ser secuestrados, de ver reducidas las partidas destinadas a la producción de cultura y educación en beneficio de la violencia, de mirar el abismo en el que mucha gente despojada por el sistema, puede encontrar una salida a su desesperación.

La contraproductividad calderonista. Javier Sicilia, 23 d'agost de 2009. Revista *Proceso*.

Mentre des del poder establert s'intenta silenciar aquesta guerra, va sortint a la llum la relació de part de l'elit política mexicana amb el narco, i es va fent evident la repressió del govern cap als moviments socials organitzats, ja siguin camperols, indígenes, estudiants o professors. Mentre proliferen els femicidis (assassinats de dones) a cada un dels estats de Mèxic i les transnacionals s'assenten a les regions riques en recursos naturals per dur a terme la seva segona colonització, el govern impulsa reformes estructurals polítiques, educatives i energètiques. Paral·lelament, els que s'organitzen en contra de la violència, els qui lluiten de manera pacífica per una democràcia autèntica, pel seu dret a la terra, per una educació lliure, els que demanen justícia i els que volen viure en pau i amb dignitat, van amb peus de plom perquè saben que els estan vigilant. Perquè en una guerra silenciada, els que protesten no són ben vistos i de vegades, massa vegades, desapareixen.

Toda guerra es terrible: muerte, miedo, despojo, odios que se expresan en atrocidades, familias rotas, miseria. Sin embargo, la guerra que desde hace años vive México tiene un sesgo inédito, carece de significado. (...) Así, en nombre del crecimiento, sea el de la legalidad (el del gobierno y los grandes capitales) o el de la ilegalidad (el del crimen organizado), vivimos una guerra sin significado que nos tiene en el terror y va ahondando la miseria. Los seres humanos de este país hemos sido entregados a la violencia de fuerzas ciegas. Nos ahogamos en medio de gente que solo cree en el poder del dinero.

La guerra sin rostro. Javier Sicilia, 14 de novembre de 2010. Revista *Proceso*.

Però per què el 8 de maig? La marxa venia de la ciutat de Cuernavaca, a l'estat de Morelos. Més de 600 persones havien caminat durant quatre dies per arribar a Ciutat de Mèxic, convocats per la joventut de Cuernavaca i pel poeta Javier Sicilia, a qui feia un mes li havien assassinat el fill –Juan Francisco Sicilia Ortega, Juanelo, de 24 anys–, juntament amb sis amics més en una carretera propera a Cuernavaca.

El mundo ya no es digno de la palabra
nos la ahogaron adentro
como te [asfixiaron],
como te desgarraron a ti los pulmones
y el dolor no se me aparta
solo queda un mundo
por el silencio de los justos
solo por tu silencio y por mi silencio, Juanelo.

Aquest va ser l'últim poema que va escriure Sicilia, just després del terrible assassinat. Després va abandonar la poesia i milers de persones, víctimes com ell de la guerra al país, es van unir a la seva tragèdia convocats pel dolor d'un pare davant l'injust assassinat del seu fill. Aquestes

víctimes sortiran de la seva solitud i esdevindran activistes, i convertiran la mobilització del 8 de maig en el moviment més gran en contra de la guerra contra les drogues a Mèxic, el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad (MPJD). I Javier, sense donar-se el temps necessari per plorar la mort de Juanelo, va preferir compartir les llàgrimes amb els que havien patit tragèdies que s'agermanaven amb la seva.

2. Tornar la dignitat al país

Además opino que hay que devolverle la dignidad a esta nación y hacer que este dolor sirva para rehacer el amor y la justicia que perdimos.

Javier Sicilia, 13 d'abril de 2011. Zócalo de Cuernavaca.

28 de març de 2011. Juan Francisco Sicilia Ortega, de 24 anys, fill del poeta mexicà Javier Sicilia, és trobat mort a l'interior d'un vehicle juntament amb sis cadàvers més a Temixco, municipi de l'estat de Morelos. Els cossos tenien cinta adhesiva enrotllada al crani, la cara, els canells i els turmells.

Aquest podria ser l'inici d'un article de qualsevol diari mexicà qualsevol dia de l'any. I no el trobaríem a la secció de successos, sinó a les pàgines d'informació nacional. Amb diferents noms, assassinats d'altres maneres, però diari. Aquell 28 de març una de les víctimes de la violència que impera al país va ser Juan Francisco Sicilia, Juanelo, com li deia el seu pare.

Quan va ser assassinat, el seu pare, Javier Sicilia, estava fent uns tallers de poesia a les Filipines. Gairebé mai sortia del país i justament aquell dia era a l'altra punta del món. L'havia convidat el seu amic d'infància Tomás Calvillo, ambaixador de Mèxic al país-arxipèlag del Pacífic, i va ser també ell qui li va comunicar la notícia de la mort del seu fill. Com descobrirem més endavant, Calvillo és un personatge clau per explicar la relació de Javier amb la noviolència gandhiana i les comunitats de l'Arca de Lanza del Vasto a Europa.

Javier va trigar tres dies a poder tornar a Mèxic entre buscar vols de connexió i aconseguir un permís per passar pels Estats Units, país que